

Lessen – PBL What Works School 2020

Dag 1 ‘Afruilen bij het bevorderen van brede welvaart in de regio’

Inleiding op thema (Emil Evenhuis, PBL):

- Door een regionale opgave vanuit het perspectief van brede welvaart te bekijken, neem je veel zaken tegelijkertijd in ogenschouw. Zo krijg je beter zicht op alle mogelijke effecten van je beleid, bedoeld én onbedoeld, positief én negatief. Dat is een belangrijke meerwaarde van het concept.
- Brede welvaart bevorderen vraagt om het maken van afwegingen. Als het vergroten van het één ten koste gaat van het ander is er sprake van een afruil. Er is dan dus geen win-win situatie (of co-benefit), maar noodzaak tot het maken van keuzes.
- Maar tegelijkertijd is er bij beleid dat brede welvaart wil bevorderen de noodzaak om keuzes te maken, en prioriteiten te stellen.
- Bij brede welvaart bevorderen spelen vier afruilen:
 - Tussen de verschillende aspecten van brede welvaart (economisch, sociaal en ecologisch);
 - Tussen verschillende (groepen) inwoners (hoeveel welzijn voor wie is rechtvaardig?);
 - Tussen de inwoners in de eigen regio (‘hier’) en in andere regio’s, binnen en buiten Nederland (‘elders’);
 - Tussen de huidige inwoners van de regio (‘nu’) en toekomstige inwoners (‘later’).

Lessen uit presentatie Marc Fleurbaey (Paris School of Economics):

- De wereld staat voor drie belangrijke uitdagingen: grote en toenemende ongelijkheden, de transitie naar duurzaamheid, en gebrekkige governance terwijl vertrouwen in instituties afneemt. Ook in regio’s spelen deze uitdagingen, en regio’s spelen een rol in aanpak van deze uitdagingen. De aanpak hiervan vraagt om heldere politieke keuzes.

Reflecties:

- Christine Carabain (SCP): naast afruilen is het van belang ook oog te hebben voor cumulaties: stapelingen van tekorten en overschotten, waardoor ongelijkheden tussen groepen inwoners of regio’s verder toenemen. De ongelijkheden tussen regio’s vragen om afstemming tussen regio’s. Tip voor beleidsmakers: maak beargumenteerde keuzes!
- Jetske Bouma (PBL): Belangrijk om burgers te betrekken bij het bevorderen van de brede welvaart. Marc Fleurbaey pleitte voor bottom-up approaches. Maar daarbij spelen verschillende spanningen: tussen eigen en collectief belang (waarom zou ik niet op zovakantie gaan, als mijn burens het wel doen?); tussen korte en lange termijn (als je onzeker bent in je bestaan, is het lastiger je voor de lange termijn in te zetten;) en tussen huidige en toekomstige generaties. De overheid speelt een rol bij het maken van keuzes op deze spanningen. Ook vertegenwoordigt de overheid het belang van de toekomstige generaties, want zij zitten niet aan de tafel waar nu beslissingen worden genomen.
- Anet Weterings (PBL): door een opgave te bekijken vanuit het perspectief van brede welvaart kan je mogelijke afruilen in beeld krijgen. Deze kan je concreet maken door na te denken over de mogelijke (bedoelde en onbedoelde) effecten van beleidskeuzes voor andere aspecten van brede welvaart, inwoners in andere regio’s en de toekomstige inwoners van de regio.

Tips uit de breakoutroom-sessies:

Hoe kan je goed met afruilen omgaan?

- Dit vraagt om aan de voorkant helder krijgen: wat willen we bereiken? Voor wie doen we het? En voor wie niet? Bedenk van tevoren wat brede welvaart in jouw regio inhoudt en wat je dan in de besluitvorming en uitvoering mee wil nemen.
- Maak inzichtelijk wie de belanghebbenden zijn.
- Benoem bij elke keuze wie de verliezers van die keuze (kunnen) zijn. Dat maakt bewust van de negatieve impact die elke keuze heeft/kan hebben en voorkomt kokervisie.
- Durf de negatieve aspecten en alternatieven te benoemen en te beargumenteren hoe je tot je keuze bent gekomen.
- Denk daarvoor na over: welke en hoe groot zijn de (verwachte) effecten van dit beleid?
- Vraag je af wie moet inleveren door je keuze. Wie wordt geraakt en ga met hen praten.
- Betrek daarbij ook perspectieven van buiten en leg een link met groepen die zich buitengesloten voelen. Als overheid niet bang zijn dat participanten goede oplossingen kunnen hebben; bereidheid hebben om oplossingen van anderen te overwegen.
- En krijg helder: wie wil meedoen? Zijn dit de goede partners en kunnen zij ook bijdragen?
- Er is dus ook een afruil tussen snel starten vs. goed voorbereiden.
- Lerend evalueren (model PBL) kan voorkomen dat nieuwe inzichten onvoldoende hun weg vinden naar beleid. Voer continu gesprek over nieuwe inzichten en stuur bij!

Wat zijn goede vragen om een weloverwogen keuze over afruil te maken?

- Voor wie doe je "het"?
- Wie zijn de verliezers van deze keuze? Wie moet er iets inleveren?
- Is er een gedeeld beeld over welke waarden en/of doelen je in ieder geval wilt bereiken?
- Welke collectiviteitszin is er eigenlijk, en hoe ziet die er uit in de toekomst?
- Welke belangen zijn betrokken, en wie spreekt of kan spreken namens welk belang? Hebben we bijvoorbeeld iemand die de toekomstige generaties vertegenwoordigt aan tafel?
- Zijn alle belangen integraal afgewogen in de advisering? Basispunt in brede welvaart; zit alles er wel in?
- Spreken we dezelfde taal? Zitten we in hetzelfde kader? Hebben we samen zicht op alle overwegingen die er spelen?
- Wie heeft leiderschap/zeggenschap bij welke afweging? Aan welke tafel wordt de beslissing gemaakt?
- Hoe maken we een afruil praktisch en expliciet?
- Welke kennis is nodig om besluiten te kunnen nemen? En wie levert die kennis? Kennis over de indicatoren binnen de brede welvaart kan een gekleurd beeld geven. Die kennis kan je een richting op sturen, dus goed om kritisch te kijken naar je bronnen.

Dag 2 'Afstemming bij het bevorderen van brede welvaart in de regio'

Inleiding op thema (Emil Evenhuis, PBL):

- Hoe kom je tot afstemming / overeenstemming als afruilen bij het bevorderen van brede welvaart in de regio om keuzes vragen?
- Belangrijk onderdeel in de bredere bestuurlijke vormgeving van regionaal ontwikkelingsbeleid, dat streeft naar het bevorderen van brede welvaart in de regio. Daarnaast omvat die bestuurlijke vormgeving ook afstemming over de beleidsaanpak, de

uitvoering van beleid, de inzet van bevoegdheden, capaciteit en middelen, maar die keuzes staan op deze dag niet centraal.

- Bij het bevorderen van brede welvaart kan afstemming op verschillende manieren nodig zijn:
- *Tussen de verschillende partijen binnen de regio.* Als de opgave de bestuurlijke grenzen overstijgt tussen meerdere decentrale overheden, en als ook niet-overheidspartijen een rol spelen bij de opgave dan tussen overheden en de betrokken partijen (dit kan een deel van de triple helix betreffen, maar kan deze ook overstijgen als bijvoorbeeld ook ngo's of burgers moeten worden betrokken);
- Omdat opgaven bij brede welvaart meestal vragen om een integrale aanpak, ook *over beleidsvelden heen* (economisch, sociaal, en/of ecologisch);
- Maar ook *verticaal*: tussen lokale partijen, provinciale, nationale en soms ook supranationale partijen.

Lessen uit presentatie Dorothée Allain-Dupré (OESO):

- Als de corona-crisis eenmaal voorbij is, zijn er een aantal nieuwe uitdagingen voor regionale ontwikkeling:
 - Mogelijke 'game changer' voor stedelijk en niet-stedelijk gebied vanwege snelle toename mogelijkheden tot werken op afstand;
 - Herstelmaatregelen kunnen kansen bieden voor duurzame transitie;
 - Gevolgen voor globalisering en daarmee voor de regionale ontwikkeling als internationale waardeketens zich gaan verleggen.
- Ook afstemming tussen regio's belangrijk (met name bij afruilen tussen 'hier' en 'elders'). Daarin speelt het Rijk een belangrijke rol: arrangementen nodig voor overleg tussen en met regio's.

Keynote Bernard ter Haar (BZK):

- Veel taken gedecentraliseerd, maar weinig extra budget. Er zit nu veel ongemak in de relatie tussen rijk en regio's;
- Een verandering in sturingsvisie van 'je gaat erover of niet' naar 'zo veel mogelijk werken als één overheid'.

Tips over samenwerking tussen overheden uit gesprek tussen Bernard ter Haar (BZK) en Jitske van Popering-Verkerk (Erasmus Universiteit):

- Samenwerken doe je niet voor de samenwerking, maar om een doel te bereiken. Het is belangrijk om dat scherp te hebben.
- Het gaat dan niet om het komen tot een *gemeenschappelijk* doel – elke partij heeft immers een eigen belang – maar tot het identificeren van *gedeelde* doelen.
- Vaak worden er heel abstracte doelen geformuleerd voor de samenwerking, dat maakt het lastig om concreet te maken waar je (samen) aan werkt.
- Begin groot, maar durf vervolgens te knippen; dan is het steeds duidelijk waar je aan werkt in de samenwerking.
- Niet alles hoeft samen; het gaat erom op de juiste momenten samen werken. Denk steeds na over: vanuit mijn rol/positie met wie moet ik dan de link wanneer aanhalen? Het kan lastig zijn om het besluit voor een bepaalde aanpak die is gemaakt in een samengestelde groep "thuis" uit te leggen. Daarom in 'Als één overheid' de suggestie om interbestuurlijke programmateams een politiek mandaat te geven, met taakopdracht en financiële envelop.

Tips uit de breakoutroom-sessies:

- Om vast te stellen met welke partijen je te maken hebt kan 'ketenomkering' werken: denk vanuit de klant die je uiteindelijk wilt bedienen en bedenk vervolgens wat er nodig is om dat te bereiken. Het gaat daarbij niet (alleen) om het betrekken van de doelgroep (inwoners), maar om het denken vanuit hun perspectief; waar lopen zij tegenaan bij het bereiken van het doel.
- Burgerpanels: de verschillende overheden en bedrijven zitten vaak wel aan tafel, maar de burgers niet terwijl het beleid vaak is gericht op het verbeteren van hun situatie. Via burgerpanels kunnen zij hun stem laten horen.
- Betrek scholieren om de stem van de toekomstige generatie te vertegenwoordigen.
- Als de opgave erg complex is, dan is het wellicht verstandig deze in stukken te hakken om zo de deelstukken wel te kunnen adresseren.
- Flexibiliteit in- en extern ook in aanpak en ambities; wees adaptief.

Meer lezen?

- Voor publicaties uit het PBL onderzoeksprogramma 'Regio Deals voor brede welvaart' zie <https://www.pbl.nl/brede-welvaart-in-de-regio/publicaties-producten>.
- Marc Fleurbaey 'Voor sociale vooruitgang. Professoren op de barricade'. Uitgever: Lannoo campus (<https://www.lannoo.be/nl/voor-sociale-vooruitgang>).
- Meer informatie over het International Panel on Social Progress, waarin Marc Fleurbaey een leidende rol heeft gespeeld is te vinden op <https://www.ipsp.org/>.
- OESO onderzoek naar gevolgen corona-crisis: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-territorial-impact-of-covid-19-managing-the-crisis-across-levels-of-government-d3e314e1/>.
- Rapport 'Als één overheid' van de studiegroep Interbestuurlijke en Financiële Verhoudingen: <https://www.overheidvannu.nl/documenten/rapporten/2020/09/10/eindrapport-studiegroep-ifv---als-een-overheid-slagvaardig-de-toekomst-tegemoet>.
- Proefschrift Jitske van Popering-Verkerk 'Synchrone besluitvorming: over versterkend handelen van tussenpersonen in meervoudige besluitvorming' (<https://repub.eur.nl/pub/101489>).